

The background of the poster is a photograph of a large, modern building with a prominent glass dome, illuminated at night. The building is reflected in a pool of water in the foreground. The image is overlaid with geometric shapes: a large red triangle on the left and a grey diamond on the bottom right.

**PEDAGOGICAL SCIENCES
AND TEACHING METHODS
INTERNATIONAL
CONFERENCE**

**2022
15 JANUARY**

ISBN 978-955-3605-86-4

© Sp. z o. o. "CAN", 2021

© Authors, 2021

PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: a collection scientific works of the International scientific conference (15 January, 2022) - Copenhagen:2022. **ISSUE 9 – 231 p.**

Editorial board:

Tone Roald, PhD Associate Professor of Psychology University of Copenhagen

Elin Eriksen Ødegaard, Professor, Western Norway University of Applied Sciences

Mariane Hedegaard, Professor Emerita, Copenhagen University, Denmark

Magnus Englander, PhD Associate Professor of Psychology Malmö University, Sweden

Paul Sullivan, PhD University of Bradford Bradford, United Kingdom

Mathias Traczyk-Søren, PhD

Thiesen Amanda, PhD

Nybroe Rohde, PhD

Languages of publication: dansk, English, русский, беларуская, limba română, uzbek,

The compilation consists of scientific researches of scientists, post-graduate students and students who participated International Scientific Conference "PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS". Which took place in COPENHAGEN on 15-January, 2022.

Konferencehandlingar anbefales til videnskabsmænd og lærere i højere læreanstalter. De kan bruges i uddannelse, herunder undervisning i postgraduate studier, forberedelse til opnåelse af bachelor- og kandidatgrad. Gennemgangen af alle artikler blev udført af eksperter, materialer er i henhold til forfattere copyright. Forfatterne er ansvarlige for indhold, undersøger resultater og fejl.

C A N

Conference Alerts

N E T W O R K

PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS

VOLUME 1 , ISSUE 9
January 2022

Collection of Scientific Works

Copenhagen "Science Edition" 15 January 2022

METODLARDAN FOYDALANIB DARSLARNI TASHKIL ETISHNING SAMARALARI. IMOMNAZAROVA O'G'ILOY FOZILOVNA TOSHBOYEV INOYATILLO NISHONBOYEVICH UMUM TA'LIM MAKTABLARIDA METODIK ISHLARNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH SH.A.URINOV	147
FIZIKA FANINI O'QITISHDA "CROCODILE PHYSICS" PEDAGOGIK DASTURIY VOSITASIDAN FOYDALANISH USULI YULDASHEVA RAYXON ISHMO'MINOVNA AMINOVA SHOXIDA YULDOSHEVNA NUTQ TURLARI VA SHAKLLARI YULDASHEVA FERUZA QOCHQAROVNA	151
BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING O'QUVCHI SHAXSIGA YO'NALTIRILGAN TEXNOLOGIYASI NIYOZMETOVA ZEBO REJABBAYEVNA	154
PROBLEMS OF DIGITIZATION OF MATHEMATICS IN EDUCATIONAL SYSTEM, SOLUTIONS AND PROSPECTS УМИРОВ ФАРХОД ЭРГАШЕВИЧ, РАЖАББОЕВ АБДУЛАЗИЗ ИЛХОМ УГЛИ	157
КИМЕ САНОАТИНИНГ ИККИЛАМЧИ МАҲСУЛОТИ НАТРИЙ ГИПОХЛОРИТИ ВА МАГНИЙ ХЛОРИДИ АСОСИДА МАГНИЙ ХЛОРАТ ДЕФОЛИАНТ ОЛИШ ЖАРЫЛКАСЫНОВА ГУЛЬНАЗ ХОДЖАБАЕВНА	160
СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВОЕННЫХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ НАРЗУЛЛАЕВ УЛУҒБЕК ДИЛШОД ЎҒЛИ ПУЛАТОВ ДИЛШОД ХАКБЕРДИЕВИЧ	165
ЎЗБЕКИСТОНДА БАҲҚАРОР РИВОЖЛАНИШ МАҚСАДЛАРИ ДОИРАСИДА "ЯШИЛ" ИҚТИСОДИЁТГА ЎТИШДА НАТИЖАГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН БЮДЖЕТЛАШТИРИШ ТИЗИМИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ MADATOV BOBUR ABDURAHMONOVICH "GUJUMSOY" KONI ISTIQBOLI	169
ШАРАФИДДИНОВА НОДИРА ХУРСАНДОВНА ҚИСҚАРТМАЛАРНИНГ РИТМ ЯРАТИШДАГИ ЎРНИ АМОНОВА НАФИСА	173
ЗАГАДКИ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА РАХМАТОВА ПАРИЗОДА	181
РАЗВИТИЕ РЕЧИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ЧТЕНИЕ, ПИСЬМО, СЛУШАНИЕ И ГОВОРЕНИЕ. КАБУЛОВА МЕХРИБАН ТОЛЫБАЕВНА КАБУЛОВА МИЯСАР ТОЛЫБАЕВНА	184
РАЗВИТИЕ УСТНОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИЕСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ СЕВИНЧ АБДУЛЛАЕВА АХМЕДОВНА	188
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В РУССКОЯЗЫЧНЫХ ШКОЛАХ СОДИКОВА УМИДА БАХТИЕРОВНА АТАХАНОВА ДИЛРАБО КАДАМБАЕВНА ЖАЛИЛОВА ХУЛКАР ЮСУФОВНА	193
ТАЪЛИМГА ЯНГИЧА ЁНДАШУВ: SMART EDUCATION ТАЪЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ ХОЛБЕКОВА ШАХНОЗА ШУХРАТБЕК КИЗИ	197
ПРИМЕНЕНИЕ PISA НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ. ТЎХТАШЕВ ҲИКМАТИЛЛА ИСМАТИЛЛАЕВИЧ	202
АТРОФ МУҲИТ МУҲОФАЗАСИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ	205
	210
	214

Тўхташев Ҳикматилла Исматиллаевич
 Тошкент давлат юридик университети
 Экология ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси

АТРОФ МУҲИТ МУҲОФАЗАСИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация: Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикасида жамоатчилик экологик назоратининг тушунчаси, мазмун моҳияти, объектлари ва субъектларининг ҳуқуқий ҳолати ҳамда уни олиб бориш тартиби норматив ҳужжатлар ва илмий назарий қарашлар асосида таҳлил қилиб ёритилган. Шунингдек, жамоатчилик экологик назоратини олиб боришда халқаро ҳужжатлар ва уларнинг давлат органлари ва ҳокимиятининг очиқлигини таъминлашдаги аҳамиятини очиқ беришга ҳаракат қилинган.

Калит сўзлар: Экологик назорат, жамоатчилик назорати, жамоатчилик назорати объекти, жамоатчилик назорати субъекти, экологик экспертиза.

Ўзбекистон Республикасининг "Экологик назорат тўғрисида"ги Қонуни норма ва талабларини рўёбга чиқариш самарадорлиги фуқаролик жамияти институтларини шакллантиришга, жамоат ташкилотларининг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тизимида ва экологик муаммоларни ҳал этиш жараёнида иштирок этишларига тўғридан-тўғри боғлиқ бўлади.

Жамоатчилик экологик назорати ва уни қўллаш билан боғлиқ масалалар юзасидан дунёнинг етакчи мамлакатлари, МДҲ давлатларининг мазкур соҳадаги қонунчилик ҳужжатларини таҳлил этиш шуни кўрсатмоқдаки, ушбу мамлакатларда қабул қилинган қонунлар экологиянинг кўплаб жабҳаларини қамраб олиб, атроф-муҳитни муҳофаза қилишнинг барча бошқарув тизимлари фаолиятини ва жамоатчиликнинг кенг иштирокини таъминлашга хизмат қилади. Ҳозирда иқтисодий ривожланган давлатлар ҳисобланган АҚШ, Япония, Германия, Франция, Буюк Британия ва бошқа мамлакатларнинг тараққий этиши, уларда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунчиликнинг такомиллашувида экология йўналишидаги жамоатчилик ҳаракатларининг хизмати катта бўлган.

Польша, Венгрия, Словакия, Чехия каби Марказий ва Шарқий Европадаги давлатларда ҳам атроф-муҳит муҳофазасига оид қонунчилик яхши ривожланган. Баъзи мамлакатлар – масалан, Малайзия, Янги Зеландия, Филиппинда эса атроф-муҳит муҳофазаси бўйича қонунлар мажмуи, яъни экологик кодекслар қабул қилинган бўлиб, уларда атроф-муҳит муҳофазасини ҳар томонлама мувофиқлаштиришда жамоатчиликнинг иштироки назарда

тутилган[1]. Жамоатчилик экологик назоратини ўтказиш ва уни амалга ошириш миллий қонунчилигимизда ҳам ривожланиб бормоқда.

Жамоатчилик экологик назорати “Экологик назорат тўғрисида”ги қонуннинг 20-моддаси 4, 5-қисмига кўра қуйидаги шаклларда амалга оширилади:

- атроф муҳит ҳолатини ва унинг хўжалик фаолияти ҳамда бошқа фаолият таъсири остидаги ўзгаришларини, атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги қонунчилик талабларига юридик ва жисмоний шахслар томонидан риоя этилишини, давлат экологик дастурлари ва бошқа экологик дастурларнинг амалга оширилишини кузатиб бориш;

- давлат, идоравий ва ишлаб чиқариш экологик назоратини амалга оширишда кузатувчи сифатида иштирок этиш;

- тегишли давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар раҳбарларининг атроф муҳитни муҳофаза қилиш, ҳудуднинг санитария ҳолати, ободонлаштирилиши ҳамда кўкаламзорлаштирилиши масалаларига доир ахбороти ҳамда ҳисоботларини эшитиш;

- жамоатчилик экологик экспертизасини ўтказиш.

Жамоатчилик экологик назорати атроф муҳит ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланишнинг ҳолатини таҳлил қилиш ва баҳолаш, шунингдек жамоатчилик фикрини ўрганиш орқали амалга оширилиши мумкин[2].

Экологик назоратнинг бир тури сифатида жамоатчилик экологик назорати экологик муносабатларни тартибга солишда ва бу соҳадаги фаолият устидан назорат олиб боришда муҳим аҳамият касб этади.

Жамоатчилик экологик назорати давлат экологик назоратидан фарқли равишда, таавсиявий аҳамиятдаги хулоса беради, идоравий ва ишлаб чиқариш экологик назоратидан фарқ қилган ҳолда у экологик назорат объектининг муайян бир қисми билан чекланиб қолмасдан, аксинча, давлат экологик назорати доирасига ҳам, ишлаб чиқариш бўйича экологик назорат соҳасига ҳам тааллуқли бўлади.

Бир қатор ҳуқуқшунос олимлар, жумладан, М.Н.Клепиков, В.П.Максименко, С.Разметаев, А.Г.Тарнавский, О.Д.Ўтегеновлар жамоат экологик назорати табиатни муҳофаза қилиш соҳасига жамоатчиликнинг кенг кўламда иштирок этишини таъминлашга қаратилган ижтимоий вазифа сифатида тан олинган.

Юридик адабиётларда жамоат экологик назоратини унинг функцияларининг ҳажми ва моҳиятига боғлиқ равишда қуйидаги гуруҳларга бўлинган ҳолда ўрганилади:

- биринчидан, махсус жамоат назорати ҳамда табиатни муҳофаза қилиш функцияларини ўзларининг асосий фаолияти билан бирга қўшиб олиб борадиган назорат субъектига;

- иккинчидан, соҳавий назорат ва универсал назорат, яъни турли ҳолдаги табиатни муҳофаза қилиш тадбирларини амалга оширадиган ташкилотлар. Бу ташкилотлар махсус давлат органларига ёрдам беришда катта тажрибага эгадирлар[3].

М.М.Бринчук фикрича инсон, унинг ҳуқуқ ва эрки олий кадрият эканлигини ҳисобга олган ҳолда уларнинг ҳар бирининг мақбул атроф муҳитдан фойдаланиш ҳуқуқини амалга ошириш мақсадида, шунингдек давлат томонидан экологик функциянинг бажарилиши самарадорлиги паст эканлиги сабабли экология ҳуқуқида жамоат экологик назоратининг замонавий концепциясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш кескин муаммо сифатида юзага келганлигини кўрсатиб ўтади[4].

О.Х.Нарзуллаев ҳам табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунчилик ривожини ўрганиш асносида бугунги кунда жамоатчиликнинг экологик муаммоларига бўлган қизиқиш ва қайғуриш ортиб бораётганлигини ҳамда улар аҳоли орасида экологик тафаккурни шакллантириш ҳамда табиатни муҳофаза қилиш борасида давлат муассалари билан фаол ҳамкорлик қилаётганлигини таъкидлайди[5].

“Жамоатчилик экологик назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги намунавий низомнинг 6-бандига мувофиқ жамоатчилик экологик назоратининг асосий вазифалари қуйидагилар ҳисобланади:

атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари талаблари бузилишининг олдини олиш, уни аниқлаш ва унга чек қўйиш;

атроф муҳит ҳолатини кузатиб бориш, атроф муҳитнинг ифлосланишига, табиий ресурслардан нооқилона фойдаланилишига олиб келиши, фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдид солиши мумкин бўлган вазиятларни аниқлаш;

мўлжалланаётган ёки амалга оширилаётган хўжалик фаолияти ва бошқа фаолиятнинг экологик талабларга мувофиқлигини аниқлаш;

юридик ва жисмоний шахсларнинг атроф муҳитни муҳофаза қилиш ҳамда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини, улар томонидан мажбуриятлар бажарилишини таъминлаш;

атроф муҳитдаги ўзгаришлар, табиий ресурслардан фойдаланилиши ва кўрилаётган тегишли чора-тадбирлар тўғрисида давлат ташкилотлари ва бошқа ташкилотларни ҳамда фуқароларни хабардор қилишда иштирок этиш;

табиатни муҳофаза қилиш фаолиятининг самарадорлигини ошириш ҳамда давлат экологик дастурлари ва бошқа экологик дастурларнинг амалга оширилишида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқароларнинг иштирокини таъминлаш[6].

Жамоатчилик экологик назоратини амалга ошириш юзасидан халқаро миқёсда асосий норма ва тартибларни белгилаб беришга қаратилган ҳужжат бу – “Ахборот олиш, қарор қабул қилишда жамоатчилик иштироки ва экологик масалаларда одил судловдан фойдаланиш тўғрисида”ги Орхус Конвенциясидир.

Конвенция 38 та давлат томонидан 1998 йил 25 июн кuni Даниянинг Орхус шаҳрида “Европа учун атроф-муҳит” мавзудаги Европа атроф-муҳит муҳофазасига масъул вазирларнинг 4-конференцияси доирасида имзоланган ва 2001 йил 30 октябр кuni кучга кирган. Ҳозирги вақтда 46 та мамлакат ва Европа Иттифоқи, шу жумладан, Ўзбекистондан ташқари, Марказий Осиёнинг деярли барча давлатлари Конвенциянинг иштирокчилари ҳисобланади[7].

Конвенция ҳукуматларга ҳам маҳаллий, ҳам миллий фуқароларни, ноҳукумат ташкилотларни ва бошқа гуруҳларни янги ишланмаларни лойиҳалаш ва режалаштиришдан тортиб, иқлим ўзгариши билан боғлиқ муаммоларга қарши курашиш бўйича жамоатчилик маслаҳатларигача ўз муҳитини шакллантиришга жалб қилишни осонлаштиради.

Орхус конвенцияси, шунингдек, атроф-муҳит муаммолари бўйича баъзан мураккаб мунозараларда турли хил овозларни эшитишни таъминлайди, одамларга, жамоаларга ва ташвиқот гуруҳларига атроф-муҳитни муҳофаза қилишда иштирок этишга ёрдам беради. Бу сон-саноксиз ноёб денгиз қушларини оўлдирадиган шамол станциясини қуриш қарорига қарши чиққан ёввойи табиатни муҳофаза қилиш хайрия ташкилотидан тортиб, гигант қурилиш режаларини тўхтатиш учун бирлашган аҳоли гуруҳларидан тортиб мактабларгача бўлган бутун жамоагача бўлиши мумкин. Конвенция, шунингдек, Конвенцияда назарда тутилган ҳуқуқларидан фойдаланадиган шахслар жазоланмаслиги, таъқиб қилинмаслиги ёки таъқиб қилинмаслигини таъминлаш орқали хабар берувчилар ва атроф-муҳит фаолларини ҳимоя қилади[8].

Орхус Конвенцияси қоидаларини миллий қонунчиликда қўллаш ҳамда шу асосда жамоатчилик экологик назоратини олиб бориш конвенцияга қўшилган ҳар бир мамлакатнинг энг устувор вазифалардан бири ҳисобланади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, экологик назорат мураккаб тизимдан иборат бўлиб, ушбу ҳудудларда экологик қонунчилик ҳужжатларини талаб ва қоидаларига оғишмай риоя этилиши ҳамда экологик хавфсизликни таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. И.Соатов. Экологик назорат ва унинг ҳуқуқий асослари фуқаролик жамияти институлари фаолиятини оширишга хизмат қилади. Соғлиқни сақлаш газетаси. 2013 йил 9 август.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Экологик назорат тўғрисида”ги қонуни.// Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон, 17.08.2021 й., 03/21/708/0799-сон.
3. Утегенов О.Д. Жамоат экологик назоратини ҳуқуқий тартибга солиш. Ю.ф.д..дисс. Т.:ТДЮУ, 2020 й.
4. Бринчук М.М. Экологическое право: Учебник. –2-е изд., перераб. И. Доп. –М.: Юристъ, 2018 г.
5. Нарзуллаев О. Экология соҳасидаги қонунчиликнинг устуворлигини таъминлаш хусусида. //Экологик қонунчиликни қўллаш механизмини такомиллаштириш муаммолари” мавзусидаги илмий амалий конференция материаллари. –Т.: ТДЮИ, 2007. –Б. 135.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 8 октябрдаги “Жамоатчилик экологик назоратини амалга оширишга доир намунавий низомларни тасдиқлаш тўғрисида” Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 07.03.2019 й., 09/19/195/2712-сон; 22.11.2019 й., 09/19/937/4054-сон; 19.06.2020 й., 09/20/391/0777-сон, 29.09.2020 й., 09/20/593/1340-сон.
7. <https://www.uznature.uz/uz/site/news?id=2016>.
8. [https://unece-org.translate.google.com/stories/protect-your-environment?](https://unece-org.translate.google.com/stories/protect-your-environment?hl=uz)